

Başvuru Tarihi: 08.05.2017   **Received Date: 08.05.2017**

Yayına Kabul Tarihi: 12.07.2017   **Accepted Date: 12.07.2017**

Yayınlanma Tarihi: 31.07.2017   **Published Date: 31.07.2017**

akademia

ÇAYLAK TEVFIK'İN ÇAYLAKLIK ESERİ: ASIR MİZAH DERGİSİ (1870)

Öz

Asır dergisi, Türkçe mizah dergisi olarak varlığı bilinen ancak hakkında oldukça az bilgi bulunan bir yayındır. Türk Basın Tarihi'ne yayınladığı “Çaylak” dergisinin ismiyle geçmiş olan Mehmet Tevfik'in 1870 yılında yayınladığı *Asır* gazetesinin eki olarak yayınlanmış olan *Asır* dergisinin bilinen tek fotoğrafı Selim Nüzhet Gerçek'in Türk Gazeteciliği isimli kitabında bulunmaktadır. Dergi hakkında var olan bilgi de yine Selim Nüzhet Gerçek'in aktardıkları ile sınırlıdır. Bu çalışma ile Hakkı Tarık Us Koleksiyonu içerisinde eksiksiz bir sayısı tespit edilen *Asır* dergisinin hangi tarihte yayınlandığı, kaç sayı çıktığı gibi sorulara cevap aranarak yayın hayatının ana hatları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte *Asır* dergisinin Türkçe mizah dergileri arasındaki yerinin tespit edilmesi de çalışmanın diğer amaçlarından birisidir. *Asır* dergisinin yayın hayatının ana hatları ile belirlenmesi ve Türk Basın Tarihi içerisindeki yerinin tespiti literatürdeki eksik bilgilerin giderilmesi noktasında önemlidir. Bu sayede yeni akademik çalışmalara yardımcı olunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Basın Tarihi, Mehmet [Çaylak] Tevfik, Asır Mizah Dergisi.

ÇAYLAK TEVFIK'S APPRENTICESHIP WORK: ASIR HUMOR MAGAZINE (1870)

Abstract

Asır Humor Magazine, known as a Turkish Humor Magazine, is a publication whose background information is rarely gathered. Mehmet Tevfik who is known to publish Çaylak Humor Magazine in the history of Turkish Press, published *Asır* Magazine as a supplement of *Asır* Gazette in 1870 whose photo appeared for the first time in Selim Nüzhet Gerçek's book entitled “Turkish Journalism.” Likewise, the limited knowledge about the magazine is provided through the utterances of Selim Nüzhet Gerçek. In this study, some questions about *Asır* Magazine which is determined as complete issue from the collection of Hakkı Tarık Us, concerning the date of publications and the number of publication, are aimed to be answered in the scope of finding out the essentials of the publication of *Asır* Magazine. Additionally, *Asır* Magazine's place among Turkish Humor Magazines is also aimed to be determined in this study. Determining the Essentials of *Asır* Magazine's publication and its place in the History of Turkish Press is crucial in relation to overcoming the deficient points in literature which will thus thought to be beneficial to new academic studies.

Keywords: The History Turkish Press, Mehmet [Çaylak] Tevfik, Asır Humor Magazine

Giriş

Osmanlı toplumu mizah dergileri ile 19. yüzyılın ikinci yarısında tanışmıştır. 1852 yılında Hovsep Vartanyan Paşa tarafından yayınlanan *Boşboğaz Bir Adem* dergisi Türkiye’de yayınlanan ilk mizah dergisi olarak kabul edilmektedir. Tek sayı yayınlanan *Boşboğaz Bir Adem* dergisini 1856 yılında yayınlanan *Meğu* dergisi izlemiştir (Çeviker, 1986, 17). *Meğu*’dan sonra yayınlanan bir diğer mizah dergisi ise 1867 tarihli *Tohafı*’dır (Stepanyan, 2005, 566). Türkçe mizah dergilerinin yayın hayatına başlaması ise 1870 yılında gerçekleşmiştir. 14 Mayıs 1870 tarihinde *Terakki* gazetesinin eki olarak yayınlanmaya başlayan ve gazete ile aynı ismi taşıyan *Terakki* dergisi ilk Türkçe mizah dergisidir (Demirkol, 2016). Teodor Kasap tarafından 24 Kasım 1870 tarihinde yayınlanmaya başlayan *Diyojen* ise Türk Basın Tarihi’ne ilk müstakil mizah dergisi olarak geçmiştir.

Türkçe mizah basınının başlangıç adımları olarak tanımlanan *Terakki* ile *Diyojen* dışında ismi geçen bir diğer mizah dergisi ise Mehmet Tefvik tarafından çıkarılan *Asır* gazetesinin eki olan ve gazete ile aynı ismi taşıyan *Asır* mizah dergisidir. Varlığı bilinmesine karşın *Asır* dergisi, kaynaklarda genellikle Türkçe mizah dergileri arasında ismi çok az telaffuz edilen bir yayındır. Bunun altında yatan sebep ise dergi hakkında *Asır* gazetesinin mizah eki olmasının dışında bir bilginin bulunmamasıdır.

Bu çalışma, Mehmet Tefvik tarafından 1870 yılında çıkarılmış *Asır* gazetesinin mizah eki olan *Asır* dergisini konu edinmektedir. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda tespit edilen bir adet tam nüshası çalışma kapsamında incelenmiştir. Çalışmada, *Asır* dergisinin ilk olarak ne zaman yayımlandığı, kaç nüsha çıktığı ve bu nüshaların yayın tarihlerinin ne olduğu sorularına cevap aranmaktadır. *Asır* gazetesinin eki olmasının dışında arşivlerde hiçbir nüshasının bulunmaması sebebiyle bugüne kadar hakkında çok sınırlı bilgi bulunan *Asır* dergisinin yayın hayatının ana hatlarının ortaya konulması Türk Basın Tarihi ve Türkçe mizah dergiciliği açısından önemlidir. Bu çalışma ile *Asır* dergisinin Türkçe mizah dergileri arasındaki yerinin tespiti de amaçlanmaktadır. Çalışma sayesinde *Asır* dergisi hakkında literatürde var olan eksikliğin giderileceği ve ileride bu konuda yapılacak çalışmalar için kaynak oluşturulacağı düşünülmektedir. Bu amaç doğrultusunda *Asır* dergisinin Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda tespit edilen tek nüshasının çevirisi de çalışmaya eklenmiştir.

Mehmet Tefvik, *Asır* gazetesi ve mizah eki

1876 yılında yayınladığı “Çaylak” mizah dergisi ile Türk Basın Tarihi’ne Çaylak Tefvik olarak geçmiş olan Mehmet Tefvik tarafından yayınlanan *Asır* gazetesi, hiçbir nüshasının koleksiyonlarda bulunmaması sebebiyle hakkında bilgi sahibi olunamayan bir yayındır. Ancak 2009 yılında Prof. Dr. Ali Birinci’nin şahsi kütüphanesinden bağış yolu ile Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi’ne geçen *Asır* gazetesi, 2014 yılında Ali Emre Özyıldırım ve arkadaşları tarafından çevrilerek yayımlanmıştır (Bkz. Özyıldırım, 2014). Bu yayın ile Türk Basın Tarihi’nin kayıp halkalarından birisi olan *Asır* gazetesi araştırmacıların hizmetine sunulmasına karşın Özyıldırım’ın da belirttiği gibi gazetenin mizah ekinin bu koleksiyonda bulunmaması (Özyıldırım, 2014, XV) *Asır* dergisi üzerindeki bilinmezliğin devam etmesine sebep olmuştur.

Mevcut literatür incelendiğinde *Asır* dergisine ilişkin en net bilgiye Selim Nüzhet Gerçek’in Türk Gazeteciliği kitabında rastlanmaktadır:

Asır 1870 tarihinde siyasi bir gazete olarak intişar etmiştir. Sahibi Mehmet Tefvik Beydir. Ne kadar devam ettiğini ve muharrirlerinin kimler olduğu bilmiyorum. Hiçbir nüshasını görmeğe muvaffak olamadım. *Asır* gazetesi sahibi, o zamanlarda bir moda mahiyetinde olan, mizah nüshaları neşretmek usulünü bozmamak için olacak bir de eğlence nüshası neşretmiştir. Gayet küçük kıt’adadır. Üzerinde bir tarih bile yoktur. (Gerçek, 1932, 55)

Gerçek’in ifadelerinden *Asır* dergisini gördüğü anlaşılmaktadır. Hatta kitabın “Vesikalar” kısmında derginin bir nüshasının ilk sayfasına ait bir fotoğraf da yer almaktadır. Bu sayfa *Asır* dergisinin bilinen tek numunesidir (Bkz. Özyıldırım, 2014, XV). Bununla birlikte nüshanın

sadece bir sayfasının kitapta yer alması dergi hakkında kesin bilgiye ulaşmayı engellemektedir. Münir Süleyman Çapanoğlu ise *Asır* gazetesinin sahibinin Mehmet Tevfik olduğunu belirterek “(...) *O devirde mizah moda halini aldığından (Asır) da böyle yapmış, bu modaya uymuş, bir de gayet küçük kıtada bir mizah sayısı çıkarmıştır(...)*” şeklinde *Asır* dergisinden bahsetmektedir (1962, 65). Bununla birlikte Çapanoğlu, Ebüzziya Tevfik ve Ahmet Rasim’a devri yaşamış ve devrin basın hayatı içinde bulunmuş olmalarına rağmen *Asır* gazetesi hakkında hiçbir bilgi aktarmamalarına sitem etmektedir. İnuğur da *Asır* dergisi hakkında “1870 yılında çıkan gazetelerden biri de Mehmet Tevfik tarafından küçük boyda yayınlanan (*ASIR*)’dır. Bu gazete ayrıca özel eğlence sayıları da çıkarmıştır (...)” şeklinde bilgi vermektedir (2005, 247). Ömer Faruk Akün ise Mehmet Tevfik’in gazetesinde “haftalık eğlence nüshaları” yayınladığını belirterek Türk mizah basınının öncüsü ve kurucusu olduğundan bahsetmektedir (1993, 240). Turgut Çeviker de *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü* kitabında *Asır* dergisini görmediğini belirterek Selim Nüzhet Gerçek’in verdiği bilgileri aktarmaktadır (1986, 122).

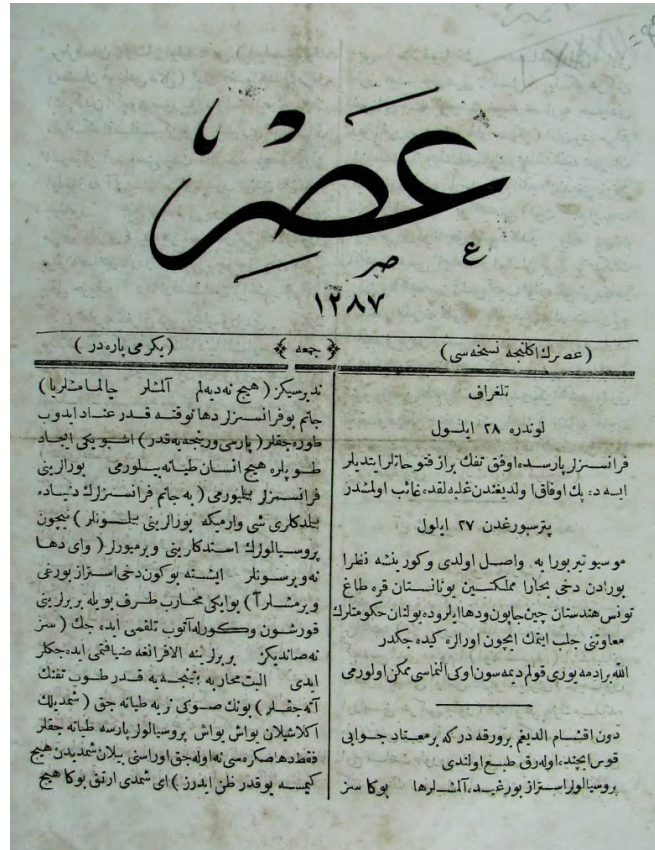

Şekil 1: Selim Nüzhet Gerçek'in kitabında “Vesikalalar” kısmında yer alan *Asır* dergisi

Asır dergisi hakkında literatürde yer alan bilgilere bakıldığında Selim Nüzhet Gerçek'in vermiş olduğu bilgilerin üzerine bir şey konulmadığı ya da Selim Nüzhet Gerçek'in aktardığı bilgilerin tekrarlandığı görülmektedir ki bu durumun altında yatan etkenin *Asır* dergisinin koleksiyonlarda bulunmaması olduğu söylenebilir. Ancak Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'nda *Asır* ismi ve 1102 yer numarasıyla kataloglanmış nüshaların arasında *Asır* dergisinin bir adet nüshası tespit edilmiştir. Şimdiye kadar araştırmacıların gözünden kaçan bu nüsha toplam 4 sayfa ve 2 sütun şeklinde hazırlanmıştır. Gerçek'in de belirttiği gibi nüsha üzerinde yayın tarihi ve yayın numarası bulunmamaktadır. Sadece dergi isminin altında “1287” tarihi yer alır. Serlevhasında resim bulunmayan derginin ücreti “yirmi para” olarak belirtilmiştir. Serlevhanın sağ tarafında ise “*Asırın eğlence nüshası*” ibaresi yer almaktadır.

Derginin üçüncü sayfasında yer alan “*Müjde ama fakat parası olmayanlar müstesna*” başlıklı yazıdaki “(...) (eğlence olarak haftada bir defa çıkarmakta olduğumuz nüshayı) birkaç defa çıkarmayı kurduk ise de nihayet önümüz ramazan olduğundan şimdilik yine böylece devam edip(...)” şeklindeki ifadeden nüshanın Ramazan ayından önce yayımlandığı anlaşılmaktadır. Birinci sayfada yer alan “*Dün akşam aldığım bir varakadır ki mütad cevabı kavş içinde olarak tab' olundu*” başlıklı yazıda Prusyalıların Strazburg şehrini teslim almalarından bahsedilmektedir. *Asır* gazetesinin 29 Eylül 1870 (4 Recep 1287) tarihli 65. sayısında yer alan Strazburg'un teslim anlaşmasının imzalandığına ilişkin haberler (Özyıldırım, 2014, 428-429) dikkate alındığında söz konusu nüshanın yayın tarihinin 29 Eylül 1870 (4 Recep 1287) tarihinden sonra

olduğu söylenebilir. Bu tarihi doğrulamayı sağlayan bir diğer unsur ise yine derginin birinci sayfasında bulunan telgraflardır. 28 Eylül tarihli telgrafta yer alan “*Fransızlar Paris’te ufak tefek biraz fütuhatlar ettiler ise de pek ufak olduğundan kalabalıkta gaib olmuştur*” ifadesinin *Asır* gazetesinin 29 Eylül 1870 (4 Recep 1287) tarihli 65. sayısında bulunan 27 Eylül tarihli telgraftaki “*Fransızların ufak tefek muvaffakiyetleri Paris’ten ihbar olunmuştur*” şeklindeki haber üzerine yazıldığı görülmektedir. Bu bilgilere ek olarak *Asır* gazetesinin 60. sayısında yer alan “*Gazetemiz üç gün çıkarılmadı. Sebebi dünkü cuma günü çıkardığımız eğlence nüshamızda ver-tafsil yazılmıştır. Fakat telâfi-i mâfât olarak üç pazar gazete çıkarılacaktır.*” (Özyıldırım, 2014, 399) ilanından hareketle *Asır* dergisinin haftada bir gün cuma günleri yayınlandığı sonucu çıkmaktadır. *Asır* gazetesinin toplam 69 sayı yayınlandığı ve son sayısının 5 Teşrinievvel 1870 (10 Recep 1287) Çarşamba tarihli olmasından dolayı Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda yer alan *Asır* dergisi nüshasının 29 Eylül 1870 (4 Recep 1287) tarihini takip eden ilk cuma günü olan 30 Eylül 1870 (5 Recep 1287) tarihli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Şekil 2: *Asır* mizah dergisi (Hakkı Tarık Us Koleksiyonu)

Asır dergisinin bilinen tek numunesi olan Selim Nüzhet Gerçek’in kitabındaki nüshanın tarihi ise 23 Eylül 1870 (26 Cemaziyelahir 1287)’dir. Bu nüshada “(...) *bugün işbu (eğlence) gazetesinden başlanmıştır şu kadar ki üç gün çıkaramadığımız nüshalara bedel müstesna olan pazar günleri(...)*” şeklinde yer alan ifadeden bu nüshanın *Asır* gazetesinin 60. sayısında yer alan ilanda belirtilen *Asır* gazetesinin üç gün çıkarılmama sebebinin anlatıldığı eğlence eki olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki nüshanın dışında *Asır* gazetesinin 19 Eylül 1870 (22 Cemaziyelahir 1287) tarihli 59. sayısında yer alan ilan ile 17 Eylül 1870 (20 Cemaziyelahir 1287) tarihinde de bir mizah nüshası yayınlandığı tespit edilmektedir:

Eğlence olarak ilaveten çıkarılmakta olan nüshaya devam olunmaya başlanmış ve dünkü gün bir nüsha çıkarılmıştır. (Özyıldırım, 2014, 397)

Peki, *Asır* dergisi ilk kez ne zaman yayınlanmıştır? *Asır* gazetesi incelendiğinde bir mizah dergisine ilişkin ilk yazıya 22 Haziran 1870 (22 Rebiülevvel 1287) tarihli 14. sayıda yer alan “*Müsâmere*” başlıklı yazıda rastlanır:

(...) *Şimdi anladım vaktiyle bir gazeteci bir büyük zatın yanına gidip “efendim mademki iddiâ-yı medeniyette bulunuyoruz medeniyetçe bir şarivari gazetesinin dahi lüzümü derkârdır. Bu bapta müsâadenizi temenni ederim” dedikte o zât “Evet pek haklısınız ama şimdi çıkan gazeteler kâmilen şarivaridir. Mülkçe eşedd-i ihtiyaç bir politika gazetesinedir” dediği pek sahîhmiş. Eyvallah Eyvallah? (...) (Özyıldırım, 2014, 86)*

Bu metin dışında gazetede mizah dergisine ilişkin bir bilgiye 59. sayıda bulunan ilana kadar rastlanmaz. Buradan hareketle *Asır* dergisinin 22 Haziran 1870 (22 Rebiülevvel 1287) tarihi ile 19 Eylül 1870 (20 Cemaziyelahir 1287) tarihi arasında yayınlanmaya başladığı düşünülebilir. Bu tarihler arasında gazete tarafından bir mizah dergisi yayınlanıp yayınlanmadığına ilişkin kesin bir bilgi bulunmamasına karşın Hakkı Tarık Us Koleksiyonu içerisinde yer alan toplam dört ilave bu tarih aralığını daraltma noktasında önemlidir. *Asır* gazetesinin cuma ve pazar günleri yayınlanmadığı serlevhasında belirtilmiştir. Bununla birlikte gazete, 12 Ağustos 1870 (14 Cemaziyelevvel 1287) Cuma günü bir ilave yayınlamıştır. Bu ilave Hakkı Tarık Us Koleksiyonu ile birlikte Özyıldırım’ın çalışmasında da yer almaktadır (2014, 369). Bu ilavenin 19 Ağustos 1870 (21 Cemaziyelevvel 1287) Cuma tarihli ve “2” sıra numaralı bir başka nüshası da Hakkı Tarık Us Koleksiyonu içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra koleksiyonda 30 Ağustos 1870 (2 Cemaziyelevvel 1287) Pazartesi ve 31 Ağustos 1870 (3 Cemaziyelevvel 1287) Salı yayın tarihli iki adet “*Harb zamanına mahsus Asırın ilavesi*” başlıklı ilave daha bulunmaktadır (ayrıca bkz. Nalcıoğlu, 2013, 290-291). Söz konusu bu iki ilave, *Asır* gazetesinin 56. sayısında Prusya kralı hakkında yayınladığı bir yazı yüzünden aldığı 15 gün kapatma cezasının başladığı tarihlerde yayımlanan ilavelerdir. 30 Ağustos 1870 (2 Cemaziyelevvel 1287) tarihli ilavede “(...) *işbu ilaveden müşterilerimize meccanen takdim olunacak ve eğlence olarak bazı havadisler dahi işbu ilaveye konacaktır(...)*” şeklinde yer alan ifadeden *Asır* dergisinin, gazetenin kapatma cezası aldığı 30 Ağustos 1870 (2 Cemaziyelevvel 1287) ile 15 Eylül 1870 (18 Cemaziyelahir 1287) tarihleri arasında yayınlanmaya başladığı söylenebilir. *Asır* gazetesinin “*Harb zamanına mahsus Asırın ilavesi*” başlıklı ilaveye bu iki sayısının dışında gerek Özyıldırım’ın eserinde gerekse de Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda rastlanmaması söz konusu ilavenin ömrünün gazetenin aldığı ceza süresiyle sınırlı olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte ilavede yer alan ifadeden de daha önce ayrı bir mizah dergisi yayınlanmadığı sonucu çıkarılabilir. *Asır* dergisinin haftada bir gün cuma günleri yayımlandığı bilgisinden hareketle ilk sayısının ya 3 Eylül 1870 (6 Cemaziyelahir 1287) ya da 10 Eylül 1870 (13 Cemaziyelahir 1287) Cuma günü yayımlandığı söylenebilir.

12 ve 19 Ağustos 1870 (14 ve 21 Cemaziyelevvel 1287) tarihlerinde yayınlanan cuma ilavelerinin içerikleri incelendiğinde mizahi yazıların önemli yer tuttuğu görülmektedir:

Berlin 10 Ağustos

Sabık...sefârethanesi önünde casus zannolunarak üç tane Van kedisiyle yedi adet babhindi ahz u girift olunup kafese tıklmış ise de sonradan bunların hayvanata mahsûs müzeden kaçtıkları anlaşılarak sebilleri tahliye olunmuştur. (Özyıldırım, 2014, 371)

Yeni icat olunan araba vapurları için bundan böyle kaptanların biraz da faytonculuk ve seyislikten dem vurmaları lazımdır. (Özyıldırım, 2014, 372)

Dünyada iki kabahat var ki ceza kanunnamesinde münderic değildir. Birincisi zevzeklik ikincisi çok söylemek ikisi de insana mazardır birincisi emsal olur ikincisi baş ağrısı verir (ay şimdi bunların ikisi de memâlik-i mahrûsada tab’ olunan ve güya gazete denilen varakparelerde cem’ olursa buna ne yapmalı) taaccüb!!! (Asır ilave, 2)

Prusya ordusunun haritasını almak üzere bir ressamın balon ile havaya çıkmasına dair Fransa tarafından emir verildi bize kalırsa iş bu ressam Prusya ordusundan evvel Fransa ordusunun haritasını çizip takdim etse daha âlâ olur... (Asır ilave, 3)

Her iki ilavenin de içerik noktasında bir mizah dergisine benzemesine karşın isimlerinin “eğlence ilavesi” olmaması bu nüshaların *Asır* dergisinin nüshaları olmadığını göstergesidir. Ancak söz konusu cuma günleri yayınlanan ilaveler içerikleri göz önüne alındığında gazetenin kapatma cezası aldığı süreçte mizah dergisine dönüştürülmüştür denilebilir.

Kayıp Bir Mizah Eki: Asır

Asır

1287

(Asır'ın eğlence nüshasıdır)

Cuma

(yirmi paradır)

telgraf

Londra 28 Eylül

Fransızlar Paris'te ufak tefek biraz fütühatlar ettiler ise de pek ufak olduğundan kalabalıkta gaib olmuştur

Petersburgdan 27 Eylül

Mösyö Tir buraya vasil oldu ve görünüşe nazaran buradan dahi bahara memleketin Yunanistan Karadağ Tunus Hindistan Çin Japon ve daha ileride bulunan hükümetlerin muavenetini celb etmek için oralara gidecektir.

Allah bir adama yürü kulum demesin önü alınması mümkün olur mu

Dün akşam aldığım bir varakadır ki mütad cevabı kavs içinde olarak tab‘ olundu

Prusyalılar Strazburg'u da almışlar ha buna siz ne dersiniz (hiç ne diyelim almışlar çalmamışlar ya) canım bu Fransızlar daha ne vakte kadar inat edip duracaklar (Paris'i verinceye kadar) iş bu yeni icat toplara hiç insan dayanabilir mi buralarını Fransızlar bilmiyor mu (be canım Fransızların dünyada bildikleri şey var mı ki buralarını bilsinler) niçin Prusyalıların istediklerini vermiyorlar (vay daha ne versinler işte bugün dahi Strazburg'u vermişler a) bu iki muharip taraf böyle birbirlerini kurşun ve gülle atıp telef mi edecek (siz ne sandınız birbirlerine alafranga ziyafet mi edecekler idi elbet muharebe bitinceye kadar top tüfek atacaklar) bunun sonu nereye dayanacak (şimdilik anlaşılın yavaş yavaş Prusyalılar Paris'e dayanacaklar fakat daha sonrası ne olacak orasını bilen şimdiden hiç kimse yoktur zan ederiz) ay şimdi artık buna hiçbir taraftan karışan olmayacak mı (ya bu İstanbul'un ramazan koğası değil) aman afv edin pek merak ettiğimden onun için soruyorum (isti'fâ'ya ne hacet madem ki insansınız böyle şeyleri elbet merak edersiniz adam bazı vakit mahallesinde bir gürültü oluyor da onu bile merak edip ondan dışarı çıkıyor hiç böyle iki büyük devlet muharebesi merak olunmaz mı) bir de herkesi asıl meraka düşüren bu gazete satıcılarıdır geçen bir çocuk ve ardından bir bıyıklı herif daha arkasından bir ihtiyar acem şimdi gelen muharebe telgrafı diye yırtılıyorlardı bunların bu telaşlarını görünce mutlaka dünya alt üst oldu zan ettim derhal on para verip ilaveyi alayım ki en başında “telgraf Paris şu kadar bilmem ne bugün harbden havadis yok” yazılı ay bu olur mu (şimdi insaf edelim bu satıcılar eğer on paraya şimdiki gelen telgraf kakayık ül mekayık... basiret... hasr...mümeyyiz... mutlak diye yana yana bağırmasalar on para verip alır mısınız ne yapsınlar bak bir ihtiyar acem diyorsunuz zavallı adamcağız ta İran'dan para kazanayım diye gelmiş hem de gazetecilerin içinde sade İranlı yok ya Vanlı var Diyarbakırlı var Kayserili var el hasıl her bir milletten var herif para kazanılacağını anladı mı hamallığı barkır [beygir] sürücülüğünü fes kalıpcılığını çark döndürmeyi bırakıp gazeteciliğe şükr ediyor elbet yaygarayı

bas edip gazete satacak ama kavga var mı yok mu ne oluyor ve ne olacak onun vazifesi mi mesela kavga bitmiş musâlaha olmuş iki taraf askeri çekilmiş belki herkes kavgayı bile unutmuş o yine muharebe havadisi diye bağırır siz ona ne bakarsınız) aman bir de merakım Paris'te tiyatroların çalgıların ve kâffe-i eğlence mahallelerinin kapandığını gazeteler yazmışlar idi bu sahih mi (evet sahih ise de öyle merak olunacak şey değildir vakıa dünyanın eğlencesi istihzar olunan böyle bir memleketin birden bire eğlencesiz kalması teaccüb olunmayacak şey değildir ama ne çare elden ne gelir onlar frenk olduğundan bizim eğlencelerimizden bir şey anlamazlar ki şu dar vakitlerinde iane olarak biraz eğlence gönderelim) bir de rica ederim iş bu varakayı tab' etmek murad ederseniz nüshada neşr edin (ricaya ne hacet orası bedihî bir şey hiç böyle bir varaka eğlenceden başka bir yere sığar mı elbet oraya girecek)

Al şehir postasıyla bir varaka daha bakalım bu defa ne yazmış

Eğlence olarak bugün çıkaracağınız nüsha için size bir eğlence (peki buyurunuz bakalım) dün akşam kandil gecesi idi malum a (o ne şüphe) Beyazıt Meydanı nasıl eğlenceli oldu bilmem buldunuz mu (hacet yok orasını herkes bilir) hele o arabaların meydanda dolaşması ve bir takım zevatın halka şeklinde ayak üzeri üç saat durup etrafı ihata ile ne yaptıklarını kendilerinin dahi bilememesi pek tuhaf bir şey değil midir (evet memleketimizin eğlencesi olduğundan herkese hoşça ve zararsızca geliyor ama ahlakça biraz teessüf olunacak şeydir) canım o süslü beyler ne ise hele bir herif gördüm arkasında yalnız bir frenk gömleği üstünde ilik yok hemen ince ve yağlı palto ayağında dar bir pantolon otuz yerinden dikilmiş başındaki fes tas kalıbına gire gire mukavvaya dönmüş divane fikra meydanında titrer elleri havuç gibi kızarmış gönül bu ya ne yapsın muttasıl etrafına bel bel bakıyordu dedim ki yarabbi şu budala burada duracağına gidip hiç olmaz ise altmış para kazanıp yevmiesini çıkarsa ne olurdu her ne ise sonra dahi belki benim bilmediğim bir hikmet vardır deyip sustum (çok isabet ettiniz sahihtir çünkü bütün ef'al ve hareketimiz hikmet tahtında olmalıdır) sonra galiba Şehzadebaşı'na intikal etti eğer orada vakit ezanlanmasa idi Fatih'e ve daha ileri gidecekti çi-faide ki vakit kalmadı (vah vah vah iyi bu kandil artık böyle geçmiş zarar yok gelecek kandil işe bir gün evvel başlayıp İstanbul'u alay sokak sokak dolaşmalıdır) aman şu varakayı eğlence suretine döküp tab'ınızı rica ederim (eğer ağlanacak bir gazete çıkaraydım ol vakit ziyade özenip bezenirdim gülecek nüshaya bu kadar kâfidir)

Havadisat mütenevvıa

Meşhur meseldir insan düştüğü yerden kalkar fakat bu mesel Fransızlar için kamilen bir akis oldu zira zavallılar kalktıkları yerde düşüyorlar

Sual

Canım yeni bir fırka-i şark katoliği çıkmış bunlar dahi durmayıp bir (batrik) ister imiş bu nasıl olur haydi bunlara da bir batrik nasb etsinler ya yarın nice firkalar daha peyda olup kimi biz de şimal katoliği ve kimi garb katoliği ve kimi dahi batı katoliği ve kimi de lodos poyraz katoliğiyiz diye iddia ederler ise ol vakit ne yapmalı cevap isterim

Asır

Artık ne kadar zahmet ise bu suale cevap almak için (seda-i hakikat) dedikleri gazeteye müracaat etmeniz lazımdır

Dün herkes birbirine soruyorlardı ki Strazburg şehri bu kadar mukavemetten sonra acaba mühimmat mı tükendiğinden yoksa ümidi mi tükendiğinden teslim olmuştur

Bizce daha ziyade akla yakın ümitsizlikten olmalı zira Prusyalılar Fransa'da ne kadar ümit var ise zapt etmişlerdir bunun için şasbo ve mitrayöz yerine ümit burnundan Fransa için biraz ümit mubâyaa olunmasını halisane Julfaver hazretlerine ihtar ederiz

(Müjde ama)

Fakat parası olmayanlar müstesna

Kış geliyor geceleri gazinolar tiyatrolar hatta kıraathaneler bile müşterilerine istikbalen envai oyunlar ve türlü türlü çalgılar meddahlar karagözlerle tezyin edilmektedir

(vakıa turpun sıkından seyreği yektir) meseli meşhur ise de biz de iş bu hazırlıklarına

göre mutlaka istifadeleri dahi derkâr diyerek şu (eğlence olarak haftada bir defa çıkarmakta olduğumuz nüshayı) birkaç defa çıkarmayı kurduk ise de nihayet önümüz ramazan olduğundan şimdilik yine böylece devam edip ramazanda (şebname unvanıyla) her gece resimli olarak çıkarmaya karar verdik (diyelim işimizi Mevla onara)

Havadis-i dâhiliye

İki hafta pazar ve cuma günleri yağmur münasebetiyle Çamlıca'ya giden olmadığından dolayı arabacıların çenelerini bıçak açmadığı bu kere Karacaahmet ve Bağlarbaşı'ndan aldığımız telgraf meallerinden anlaşılmiş nevestegân tarafından güneş duasına çıkıldığından ve dualarının müstecab olduğu bugün zâhir olmuştur

Bu aralık sahihen (teslim oldu) lugatından başka bir şeyi işittiğimiz yoktur hatta Roma bile bu gürültüde teslim olmuştur bunun serpintisi İstanbul'a kadar sirayet etmiştir ki Mecmua-i Maarif ve İbret memalik-i mahrûse-i zükûretlik denilen düşman-ı kavinin pençesine ol kadar gayûrâne mukavemet ettiği halde yine âkıbet teslim olmuştur

Bakalım ileride yani muharebenin hitamında daha kimler teslim olacaktır

Ay mâ'şer-i zükûrdan gelen cümlemiz şu zükûretler cemiyetine dahil olalım ve şu konferans vasıtasıyla zalim düşmanın def'ine bir çare arayalım

(bir zükret)

Cemiyet teknesi (ikinci meclis)

(reis) efendiler geçen mecliste havadis ahz ve îtâsına karar verilmiş idi lakin bu hafta zarfında bazı aza tarafından aldığım lahiyalara nazaran şu günlerde sulh lakırdısının çoğalması münasebetiyle bu alış veriştikten külliyyen sarf-ı nazar etmenizi rica ederim

(azadan biri) bende işittim hatta Fransızlar hemen Paris'i verip barışacaklarmış

(reis) efendiler haydi konsolide alıp satalım

(azadan biri) efendim bu konsolide denilen şeyde havadis gibi midir öyle parasız verilir mi

(reis) hayır konsolide para iledir fakat oynaması parasızdır çünkü biz konsolid almayı hava alıp satacağız

(azadan biri) pek ala ama vakti geçti yani yaz gidip kış geldi şimdi havayı kim alır sonra o da bizim üzerimize kalacağından kışın tiril tiril titreriz

(azadan kâffe) olmaz olmaz olmaz

Tevfik

Sonuç

Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'nda yer alan *Asır* dergisinin nüshası ile Ali Emre Özyıldırım tarafından hazırlanan *Asır* gazetesi çevirilerinin incelenmesi sonucunda *Asır* dergisinin 17 Eylül, 23 Eylül ve 30 Eylül 1870 tarihlerinde üç nüsha yayımlandığı bilgisi ortaya çıkmaktadır. Derginin çıkış tarihi konusunda 3 Eylül ve 10 Eylül 1870 olmak üzere iki muhtemel tarih bulunmaktadır. İlk nüshanın yayınlanma tarihinin kesin olmaması derginin toplamda kaç sayı yayımlandığını da tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak *Asır* gazetesinin son nüshasının 5 Teşrinievvel 1870 olması derginin son sayısının 30 Eylül 1870 tarihli olduğunu ve bu çalışmada ele alınan nüsha olduğunu göstermektedir. *Asır* dergisine ilişkin Selim Nüzhet Gerçek'in kitabında yer alan ve literatürde derginin tek numunesi olarak bilinen nüshanın da yayın tarihi 23 Eylül 1870'dir. Bu bilgilere ek olarak derginin yayın periyodunun haftada bir, cuma günü olduğu elde edilen diğer kesin bilgilerdir. *Asır* dergisi aynı dönemde yayınlanan diğer mizah dergileri *Terakki* ve *Diyojen* ile karşılaştırıldığında benzer mizanpaj özellikleri sergilemektedir. Toplam 4 sayfaya 2 sütun şeklinde hazırlanan derginin içeriğinde ve serlevhasında resim ya da vinyet bulunmamaktadır. *Terakki* ve

Diyojen gibi *Asır* dergisinde de yer alan yazılar imzasızdır. Dergide yer alan tek imza ise “Tevfik” dir. İçerik noktasında dergi çoğunlukla *Asır* gazetesinde yer alan haberler üzerinden şekillendirilmiştir ki bu noktadan hareketle derginin içeriğinin çoğunlukla Mehmet Tevfik tarafından hazırlandığı söylenebilir. Derginin içeriğinde baskın olan konu ise Fransa-Prusya savaşıdır. Yayınlanan metinler bu olay üzerine, gazetede yer alan haberler üzerinden inşa edilmiştir.

Çalışma kapsamında *Asır* gazetesine ilişkin mizah ilavesi dışında cuma günleri yayınlanan ayrı bir ilave ile “harb zamanına mahsus” ayrı bir ilave de yayınladığı anlaşılmaktadır. Bu üç ilavenin ortak noktası isimleridir ki üçü de “*Asır*” ismi ile yayınlanmıştır. Aynı isimli üç ilavenin birbirlerinden ayrılmasını sağlayan ise serlevhada “*Asır*” isminin altına düşülen “ilave”, “eğlence ilavesi” ve “harb zamanına mahsus ilave” ifadeleridir. Aynı isim ile üç farklı ilave yayınlanması bu ilavelerin *Asır* gazetesinin yayınlanmadığı cuma günleri ile kapatma cezası aldığı günlerde çıkmasının Mehmet Tevfik’in gazete çıkarma ruhsatını “*Asır*” ismi ile almasından kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. Bu durumun göstergelerinden birisi gazetenin 17. sayısında okuyuculara duyurduğu “ilan eki” olarak çıkarılması düşünülen “*Dellal*” isimli ekin yayınlanamaması ve “*Asır*” ruhsatının 1 Nisan 1871 tarihinde *Letaif-i Asar*’a çevrilmesidir.

Asır dergisinin ilk yayınlandığı tarihin net bir şekilde belirlenememesine karşın 1870 yılının Eylül ayı başları olması dergiyi Türk Basın Tarihi açısından *Terakki*’den sonra yayınlanmış ikinci Türkçe mizah dergisi statüsüne getirmektedir. İlk sayısı 14 Mayıs 1870 tarihinde yayınlanan *Terakki*’den sonra ve ilk Türkçe nüshası 24 Kasım 1870 tarihinde yayınlanan *Diyojen*’den önce yayın hayatına başlayan *Asır* dergisi, yayınlanan ikinci Türkçe mizah dergisi olmanın yanı sıra Türkçe mizah dergilerinin “ilave” kültürü ile ilk adımlarını attığının da kanıtıdır. *Terakki* ve *Asır* ilaveleriyle başlayan Türkçe mizah dergiciliği ancak *Diyojen*’in yayınlanmasıyla müstakil hale gelebilmiştir.

Asır dergisi, ilavesi olduğu *Asır* gazetesi gibi kısa ömürlü olmasına karşın Türk Basın Tarihi’ne yayınladığı derginin adı ile geçmiş nadir insanlardan birisi olan Çaylak Tevfik’in *Letaif-i Asar* ve *Çaylak* dergilerinden önce ilk mizah dergisi denemesi olmasıyla da önemli bir yayındır.

Kaynakça

- Akün, Ö. F. (1993). “Çaylak Tevfik”, *İslam Ansiklopedisi*, 8. 240-244.
- Asır*. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, Yer No: 1102.
- Çapanoğlu, M. S. (1962). *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*. İstanbul: Hür Türkiye Dergisi Yayınları.
- Çeviker, T. (1986). *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü I*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Demirkol, G. (2016). “Türkiye’nin İlk Türkçe Mizah Dergisi: Terakki”. *Gazi Akademik Bakış*, 10 (19). 141-160.
- Gerçek, S. N. (1931). *Türk Gazeteciliği*. Devlet Matbaası.
- İnuğur, M. N. (2005). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Nalcioğlu, B. U. (2013). *Osmanlı’da Muhalif Basının Doğuşu*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Özyıldırım, A. E. (Haz.). (2014). *Asır*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Stepanyan, H. A. (2005). *Ermeni Harfli Türkçe Kitaplar ve Süreli Yayınlar Bibliyografyası (1727-1968)*, İstanbul: Turkuaz Yayınları.